

PRAWA CZŁOWIEKA I SYSTEMY ICH OCHRONY

NSP(Z) 2019/2020

Zagadnienia wprowadzające

PRAWA CZŁOWIEKA - DEFINICJA

PRAWA CZŁOWIEKA → koncepcja według której każdemu człowiekowi przysługują pewne prawa i wolności, których źródłem jest godność każdego człowieka. Prawa człowieka mają charakter:

- **powszechny** (obowiązują każdego człowieka, są takie same dla każdego człowieka),
- **przyrodzony** (przysługują każdemu od chwili urodzenia),
- **niezbywalny** (nie można się ich zrzec),
- **nienaruszalny** (istnieją niezależnie od władzy i nie mogą być przez nią dowolnie regulowane),
- **niepodzielny** (wszystkie stanowią integralną i współzależną całość),
- **naturalny** (wynikają z godności osobowej, człowieczeństwa, a nie z powodu czyjejś decyzji, czy nadania; obowiązują niezależnie od ich potwierdzenia przez władzę państwową)

STADIA ROZWOJU PRAW CZŁOWIEKA

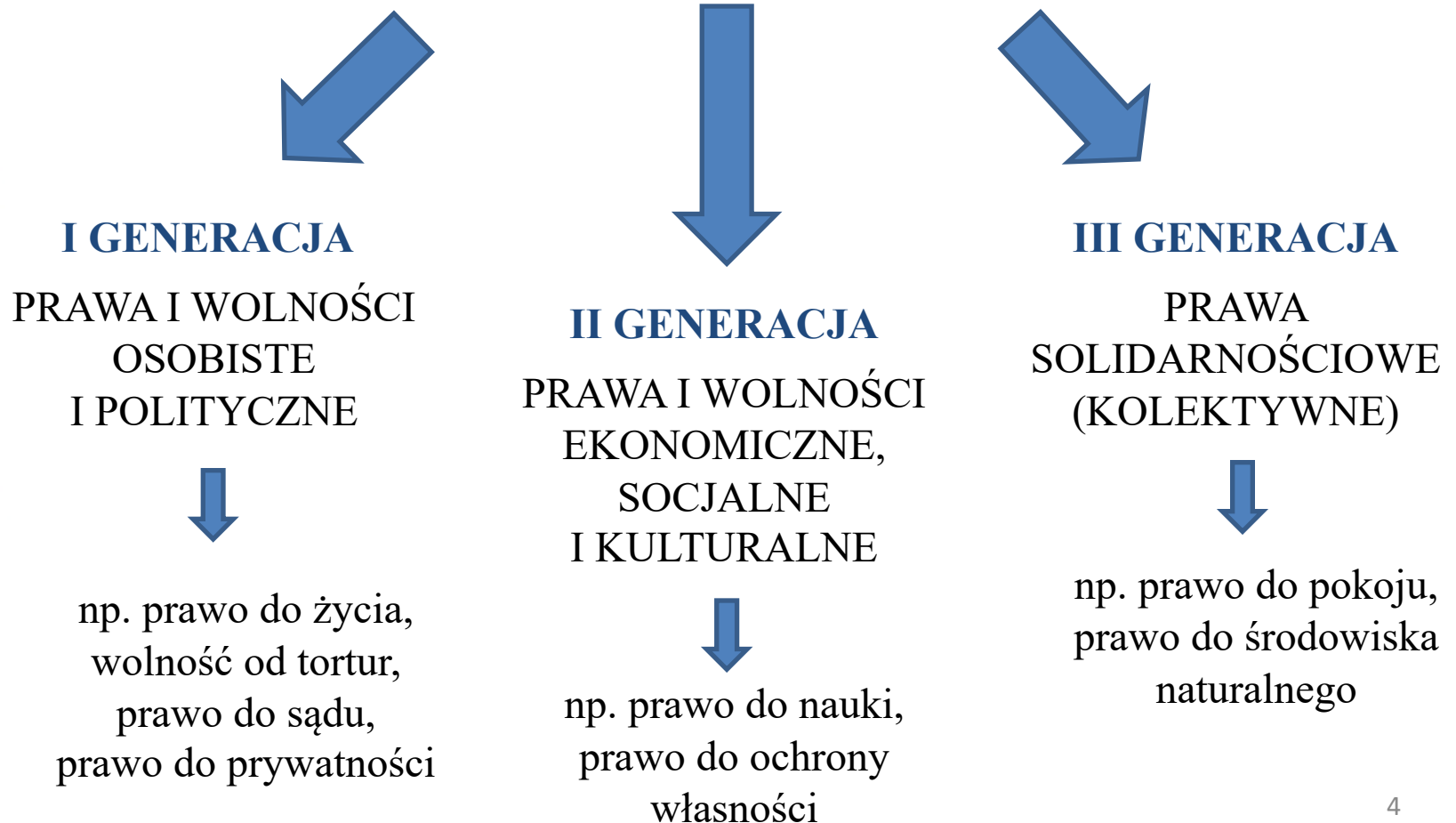
- **IDEALIZACJA PRAW CZŁOWIEKA** (kształtowanie się idei praw człowieka)
- **KONCEPTUALIZACJA PRAW CZŁOWIEKA** (formułowanie pewnych rozbudowanych i bardziej całościowych koncepcji statusu jednostki w państwie, w społeczeństwie)
- **NORMATYWIZACJA PRAW CZŁOWIEKA** (tworzenie regulacji normatywnych)
- **KONSTYTUCJONALIZACJA PRAW CZŁOWIEKA** (umieszczenie praw człowieka w regulacjach prawnych rangi konstytucyjnej)
- **INTERNACJONALIZACJA PRAW CZŁOWIEKA**
- **REALIZACJA PRAW CZŁOWIEKA**

GENERACJE PRAWA CZŁOWIEKA

(autor koncepcji Karel Vašák)

PRAWO A WOLNOŚĆ

PRAWO (PRAWA POZYTYWNE)

prawo jednostki, z którym skorelowany jest prawny obowiązek określonego zachowania się innego podmiotu (państwa)

WOLNOŚĆ (PRAWA NEGATYWNE)

swoboda podejmowania wyboru w granicach wyznaczonych prawem;
państwo (władza) obowiązana jest od powstrzymania się od działań (ingerencji) w określone sfery życia

PODMIOTY PRAW CZŁOWIEKA

I. Człowiek, jako naturalny podmiot praw i wolności

- prawa człowieka a prawa obywatela
- "każdy", „obywatel polski”, „obywatel”

II. Osoby prawne, jako adresaci praw i wolności

- w pewnym zakresie prawa człowieka mogą przysługiwać również innym podmiotom, a zdolność tych jednostek do bycia podmiotami prawa należy oceniać z uwzględnieniem ich specyfiki

ADRESACI PRAW CZŁOWIEKA

Państwo, jako podmiot zobowiązany do przestrzegania praw człowieka

- władze publiczne, tj. wszystkie organy, jednostki organizacyjne i inne podmioty, które uczestniczą w sprawowaniu władztwa publicznego

Koncepcja wertykalnego i horyzontalnego obowiązywania praw człowieka

ŹRÓDŁA PRAWA CZŁOWIEKA

- **Powszechna Deklaracja Praw Człowieka** z dnia 10 grudnia 1948 roku (rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ),
- **Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych**, otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 roku,
- **Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych**, otwarty do podpisu w Nowym Jorku dnia 19 grudnia 1966 roku,
- **Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności** (często nazywana również **Europejska Konwencja Praw Człowieka**) sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 roku, zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2,
- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r.** (Dz. U. z 1997 roku, Nr 78, poz. 483 z późn. zm.),
- **Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej.**

OGRANICZENIA PRAW CZŁOWIEKA

- **OGRANICZENIE PRAW CZŁOWIEKA** → ingerencja w ustanowione wcześniej prawo jednostki; może mieć charakter **dopuszczalny i niedopuszczalny**
- Niedopuszczalne ograniczenie praw człowieka jest równoznaczne z jego naruszeniem i rodzi odpowiedzialność prawną po stronie naruszydciela
- **KLAUZULE LIMITACYJNE** → przepisy wyznaczające ramy (kryteria) dopuszczalności ograniczeń praw człowieka

Art. 31 Konstytucji RP

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w **ustawie** i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego **bezpieczeństwa lub porządku publicznego**, bądź dla **ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej**, albo **wolności i praw innych osób**. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

KLAUZULA LIMITACYJNA – art. 31 ust. 3 Konstytucji RP

- 1) Czy ograniczenie praw i wolności jednostki jest zawarte w ustawie?
- 2) Czy służy ochronie co najmniej jednej z sześciu wskazanych przesłanek materialnych (bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, ochrona zdrowia, ochrona moralności publicznej, ochrona wolności i praw innych osób)?
- 3) Czy jest konieczne w demokratycznym państwie (**zasada proporcjonalności**)?
- 4) Czy nie narusza istoty danego prawa?

Negatywna odpowiedź na choćby jedno z powyższych pytań oznacza, że doszło do naruszenia prawa jednostki!

ZASADA PROPORCJONALNOŚCI

PROPORCJONALNOŚĆ jako relacja między ograniczeniem prawa a celem, któremu ma ono służyć

- Czy zastosowany środek, prowadzący do ograniczenia praw jednostki, jest w stanie doprowadzić do uzyskania oczekiwanego celu (**zasada przydatności**)?
- Czy spośród dostępnych środków pozwalających osiągnąć ów cel wybrano środek najmniej uciążliwy (**zasada konieczności**)?
- Czy korzyści wynikające z osiągnięcia celu uzasadniają ciężar nałożony na jednostkę w związku z ograniczeniem jej praw (**zasada proporcjonalności sensu stricto**)?

Ingerencja ustawodawcy w zakres praw i wolności konstytucyjnych jednostki nie może być nadmierna!

**STANY
NADZYWCZAJNE**
(rozdział XI Konstytucji RP)

**STAN
WOJENNY**

**STAN
WYJĄTKOWY**

**STAN
KŁĘSKI
ŻYWIOŁOWEJ**

STANY NADZWYCZAJNE - PORÓWNANIE

	STAN WOJENNY	STAN WYJĄTKOWY	STAN KLĘSKI ŻYWIOŁOWEJ
CECHY	<u>wprowadzany w razie:</u> <ul style="list-style-type: none">• zagrożenia państwa• zbrojnej napaści na terytorium RP lub• gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony	<u>wprowadzany w razie zagrożenia:</u> <ul style="list-style-type: none">• konstytucyjnego ustroju państwa• bezpieczeństwa państwa• porządku publicznego	<u>wprowadzany w celu:</u> <ul style="list-style-type: none">• zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia
PODMIOT WPROWADZAJĄCY	Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów	Prezydent RP na wniosek Rady Ministrów	Rada Ministrów
FORMA WPROWADZENIA	rozporządzenie	rozporządzenie	rozporządzenie
NA JAKI CZAS JEST WPROWADZANY		<ul style="list-style-type: none">• na czas oznaczony, <u>max. 90 dni</u>,• przedłużenie może nastąpić tylko raz za zgodą Sejmu na <u>max. 60 dni</u>	<ul style="list-style-type: none">• na czas oznaczony, <u>max. 30 dni</u>,• przedłużenie może nastąpić za zgodą Sejmu

OGRANICZENIA WOLNOŚCI I PRAW JEDNOSTKI W CZASIE STANÓW NADZWYCZAJNYCH

Art. 233 Konstytucji RP

1. Ustawa określająca zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela **w czasie stanu wojennego i wyjątkowego** nie może ograniczać wolności i praw określonych w art. 30 (godność człowieka), art. 34 i art. 36 (obywatelstwo), art. 38 (ochrona życia), art. 39, art. 40 i art. 41 ust. 4 (humanitarne traktowanie), art. 42 (ponoszenie odpowiedzialności karnej), art. 45 (dostęp do sądu), art. 47 (dobra osobiste), art. 53 (sumienie i religia), art. 63 (petycje) oraz art. 48 i art. 72 (rodzina i dziecko).
2. Niedopuszczalne jest ograniczenie wolności i praw człowieka i obywatela wyłącznie z powodu rasy, płci, języka, wyznania lub jego braku, pochodzenia społecznego, urodzenia oraz majątku.
3. Ustawa określająca zakres ograniczeń wolności i praw człowieka i obywatela **w stanie klęski żywiołowej** może ograniczać wolności i prawa określone w art. 22 (wolność działalności gospodarczej), art. 41 ust. 1, 3 i 5 (wolność osobista), art. 50 (nienaruszalność mieszkania), art. 52 ust. 1 (wolność poruszania się i pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej), art. 59 ust. 3 (prawo do strajku), art. 64 (prawo własności), art. 65 ust. 1 (wolność pracy), art. 66 ust. 1 (prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy) oraz art. 66 ust. 2 (prawo do wypoczynku).

KAZUS NR 1

W związku z masową wycinką drzew, powodującą znaczne pomniejszenie drzewostanu na obszarze całego kraju, Sejm uchwalił ustawę o lasach. Ustawa ta wprowadziła bezwzględny zakaz wyrębu drzew na okres 15 lat w lasach państwowych oraz stanowiących własność prywatną. Następnie Senat przyjął ustawę w całości, nie wprowadzając żadnych poprawek, jednak Prezydent RP odmówił jej podpisania i skierował wniosek do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności ustawy z Konstytucją RP. Zdaniem Prezydenta wprowadzone ograniczenia prawa własności właścicieli lasów należy uznać za nadmierne, a tym samym niezgodne z konstytucyjną zasadą proporcjonalności. Na rozprawie przed Trybunałem Konstytucyjnym przedstawiciel Sejmu zaznaczył, że zgodnie z art. 64 Konstytucji RP ograniczenie prawa własności jest możliwe w drodze ustawy.

1. Czy zasada proporcjonalności ma zastosowanie W przypadku ograniczenia każdego z konstytucyjnych praw i każdej konstytucyjnej wolności?
2. Czy ustawa o lasach spełnia warunki zasady proporcjonalności w aspekcie formalnym?
3. Czy ustawa o lasach spełnia warunki zasady proporcjonalności w aspekcie materialnym?
4. Jaka jest treść wyrażonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP „konieczności”? Czy jej warunki zostały spełnione?
5. Na czym polega koncepcja „istoty” wolności i prawa?

KAZUS NR 2

W związku z walką z terroryzmem, na mocy ustawy z dnia 10 września 2019 r. o przeciwdziałaniu terroryzmowi powołano w Polsce nowy organ – Agencję do Walki z Terroryzmem, której celem było przeciwdziałanie możliwym atakom terrorystycznym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Zgodnie z ustawą szczegółowe kompetencje nowej agencji określić miał w rozporządzeniu Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji, co uczynił on wydając dnia 28 września 2019 r. stosowne rozporządzenie. Zgodnie z rozporządzeniem w celu ochrony bezpieczeństwa i porządku publicznego Agencja do Walki z Terroryzmem otrzymała szereg uprawnień, w tym. m.in. możliwość samodzielnego rozpoczęcia i kontynuowania inwigilacji bez konieczności uruchamiania w tym zakresie procedur sądowych oraz prawo do stosowania inwigilacji bez ograniczeń czasowych.

1. Czy rozporządzenie spełnia warunki zasady proporcjonalności w aspekcie formalnym?
2. Czy rozporządzenie spełnia warunki zasady proporcjonalności w aspekcie materialnym?
3. Czy powołanie nowego organu z tak szerokimi kompetencjami jest zgodne z Konstytucją RP?

Bibliografia:

- W. Brzozowski, A. Krzywoń, M. Wiącek, *Prawa Człowieka*, Warszawa 2018
- M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, *Prawa człowieka i systemy ich ochrony. Zarys wykładu*, Wrocław 2010
- J. Hołda, Z. Hołda, D. Ostrowska, J. Rybczyńska, *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, Warszawa 2014
- M. Chmaj (red.), *Wolności i prawa człowieka w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszaw 2016
- B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2012